

Я.В. Лебедзевич, к.е.н., доц.
Т.С. Кузмінська, студ.

Житомирський державний технологічний університет

ОСНОВНІ МЕТОДИ АНАЛІЗУ ПОДАТКОВИХ РИЗИКІВ В ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Досліджено наукові підходи до трактування поняття “податковий ризик”, визначено фактори та методи впливу на податкові ризики в податкових відносинах. Розглянуто основні методи аналізу ризиків в процесі прийняття управлінських рішень.

Ключові слова: податки, податкова система, податкова політика, економічні ризики, податкові ризики, мінімізація податків.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Податкові ризики мають суттєве значення у системі управління підприємством, оскільки податкові відносини опосередковують більшість його господарських операцій, а отже, є важливим фактором, що визначає їх ефективність. Ігнорування податкових ризиків в процесі господарювання підприємств може призвести до суттєвих негативних наслідків як у вигляді втраченої вигоди через прийняття неефективних управлінських рішень. Реалізація податкових ризиків суттєво впливає на результати податкового планування підприємства, оскільки за їх невизначеності величина податкового навантаження може бути розрахована лише приблизно і у разі значних відхилень може призвести до прийняття економічно не вигідних управлінських рішень щодо оподаткування, що в свою чергу негативно вплине на величину фінансового результату підприємства. Тому критерієм оцінки якості управлінських рішень в сфері податкової діяльності підприємства повинна бути не стільки максимізація прибутку з метою поліпшення фінансового стану та підвищення ринкової вартості підприємства, скільки мінімізація податкових ризиків. У будь-якому разі, варто контролювати податкові ризики, а саме досліджувати, прогнозувати та нейтралізувати.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематиці податкових ризиків присвячені роботи І.Б. Атаманенка, П.К. Бечко, В.В. Вітлінського, О.Д. Вовчак, О.М. Десятнюк, В.М. Гранатурова, А.М. Соколовської, О.М. Тимченко, І.Б. Ясенової тощо. Питання управління податковими ризиками досліджували такі вітчизняні науковці, як К.В. Замятіна, Р.В. Подольчак, Ю.А. Романовська, Т.М. Чернякова тощо. Праці зазначених науковців є фундаментом для дослідження джерел виникнення та врахування факторів, що призводять до виникнення ризиків у сфері податкової діяльності суб'єктів господарювання.

Метою дослідження є уточнення та визначення особливостей виникнення податкових ризиків, виокремлення методів аналізу рівня податкових ризиків та розробка практичних рекомендацій щодо проведення аналітичної роботи при оцінці варіантів податкових рішень з метою управління податковими ризиками.

Викладення основного матеріалу дослідження. Ризики є невід'ємними складовими усіх процесів життєдіяльності суспільства, які супроводжують його нормальний розвиток і залежать від впливу значної кількості факторів, наслідки впливу яких не завжди можливо передбачити. Зростання частоти виникнення, модифікації та масштабів негативного прояву ризикових ситуацій зумовлюють необхідність наукового вивчення та оцінки різноманітних аспектів цього поняття.

Податковим ризиком називається вірогідна можливість порушення податкового законодавства, в результаті чого можливі втрати бюджету. З цим визначенням категорії податкового ризику можна погодитися, адже з точки зору держави, податки виконують фіскальну функцію, тобто забезпечують постійне наповнення бюджету країни. Кожний економічний об'єкт здійснює фінансово-господарську діяльність, яка в більшому чи меншому, ступені від суб'єкта господарювання та виду діяльності може призводити до усвідомленого або неусвідомленого ними зобов'язання щодо сплати податків, створюючи при цьому податкові ризики.

Поняття “податковий ризик”, можна розглядати, як складовий елемент податкової системи [5]. В свою чергу, податкова система – це сукупність загальнодержавних, місцевих податків та зборів, що стягуються в установленому податковим законодавством порядку. Для того, щоб максимально зменшити податковий ризик стосовно підприємства, податкова система повинна мати такі характеристики:

- стабільність – здатність системи протягом тривалого часу не змінювати своїх характеристик;
- стійкість – можливість системи витримувати вплив різних факторів без суттєвих змін;
- гарантоспроможність – властивість системи, що дозволяє її учасникам довіряти їй.

Таблиця 1

Аналіз дефініцій поняття “податковий ризик”

№ з/п	Критерії групування	Джерело
-------	---------------------	---------

		Бечко П.К. [2]	Десятнюк О.М. [5]	Доброскок О.В. [6]	Загородній А.Г. [9]	Іванов Ю.Б. [11]	Омельянович Л.О., Папаїка О.О. [14]	Матвійчук А.В. [13]	Райзберг Б.А., Лозовський Л.Ш. [16]	Рева Т. М. [17]	Скрипник А.В. [18]	Футало Т. В., Крамченко Р. А. [19]	Чуніхіна Т. С. [21]	Шегда А.В. [22]	Щекін Д.М. [23]
1	Імовірність порушення податкового законодавства	-	-	+		+	+	-	-	+	+		+	-	-
2	Невизначеність майбутніх подій стосовно стабільності податкової політики	+	-	-	+	+	-	-	+	-	-	-	-	-	+
3	Складовий елемент податкової діяльності	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4	Вірогідність зміни податкових ставок, пільг	-	-	-	-		-	+	+	-	-	-	-	+	-
5	Вид фінансового ризику (фінансових втрат)	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+
6	Можливість втрати бюджетних надходжень	-	-	-	-	-	+	+	-	-	+	-	+	-	-
7	Несприятливі санкції, передбачені податковим законодавством	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	+

Необхідно розмежувати поняття “податкового ризику” для платників податків, податкових агентів і інших суб’єктів податкових правовідносин, що представляють інтереси держави. Причому для кожного з них він матиме різні форми прояву.

Відповідно до таблиці 1, визначення авторів, щодо дефініції сутності “податковий ризик”, спрямовується найбільше на формування імовірності порушення податкового законодавства (40 % визначень). З боку оцінки ризику суб’єкта господарювання визначаємо більше половини визначень (73,3 %), з імовірність втрати бюджетних надходжень, з боку держави визначають лише 4 автори.

Податковий ризик з точки зору платника податків – ймовірність (загроза) донарахування йому податків (зборів), пені і штрафів в ході податкової перевірки за виниклих розбіжностей між платниками податків та податківцями у трактуванні податкового законодавства, яка може обернутися для господарюючого суб’єкта дійсним зростанням податкового тягаря.

Для можливості зменшення податкового ризику стосовно держави, основною характеристикою суб’єктів господарювання має бути платоспроможність – здатність підприємств вчасно виконувати свої зобов’язання.

В результаті уточнення основної складової понятійно-категоріального апарату дефініція “податковий ризик”, що, на відміну від існуючих, дає можливість:

- більш об’єктивно визначити сутність даного поняття;
- точно визначити суб’єктів “податкового ризику”;
- сформулювати можливі причини виникнення “податкового ризику”;
- передбачити негативний наслідок існування “податкового ризику”.

Правильне врахування цих аспектів є важливим для подальших досліджень в даній сфері.

З урахуванням вищесказаного зміст поняття “податкового ризику” може бути сформульований таким чином. Під поняттям податковий ризик суб’єктів господарювання розуміємо спричинену невизначеністю та конфліктністю податкової сфери імовірність виникнення негативних наслідків в процесі прийняття альтернативних управлінських рішень щодо реалізації податкової політики підприємства, спрямованої на мінімізацію податкових платежів.

Імовірність ризиків проявляється у тому, що несподівана та неочікувана ситуація може як настати,

так і не настати. Науковці А.Г. Загородній, О.Ю. Лашенко, зазначають, що ця характеристика ризику є принциповою, оскільки заздалегідь сплановані, визначені та оцінені господарські операції не вважаються ризиковими [9, 12]. Однак внаслідок впливу непередбачуваних факторів заплановані результати можуть не збігтись з реальними. У податковому плануванні непередбачуваними факторами, які впливають на заплановані результати зменшення податкового навантаження на підприємстві, можуть бути підвищення ставок податків, скорочення термінів їхньої сплати та інші зміни порядку оподаткування суб'єктів господарювання.

Складова формування ризиків – альтернативність, визначає прийняття рішень працівниками фінансових та економічних служб підприємства серед кількох варіантів, що визначає ймовірність формування відповідних ризиків. Варто відмітити, що при відмові в прийнятті певного рішення ризиковість також не може бути усунена. В напрямку податкового планування дана ознака визначає багаторівневу систему ризиковості кожної обраної альтернативи мінімізації податків. Оптимальним рішенням повинен стати вибір щодо реалізації тої схеми податкового планування, за якою наявна сума зниження податків є максимальною, а ризиковість – мінімальна.

Конфліктність обрання тої чи іншої альтернативи з відповідної схеми планування податків, стає причиною виникнення податкових ризиків суб'єктів господарювання. У своїх дослідженнях А.В. Скрипник підкреслює наявність певного типового конфлікту, що характеризує за такими складовими, як наявність зацікавленої сторони, оптимальні варіанти стратегій зацікавлених сторін та врахування інтересів конфліктних сторін [18, с. 48].

Відповідно означеного, учасниками або зацікавленими сторонами в системі податкових правовідносин є: держава, що проектує та ухвалює податкове законодавство, виконує функцію податкового регулювання на законодавчому рівні; податкові органи, що забезпечують відповідний контроль виконання норм і нормативів податкового законодавства; платники податків – юридичні та фізичні особи, що виконують визначені податковим законодавством зобов'язання [5, с. 37]. За наявної системи, державні органи прагнуть забезпечити максимальне наповнення бюджету за рахунок фіскального характеру податків, а суб'єкти господарювання – мінімізувати сплату податків за рахунок використання системи податкового планування. Державні органи податкового контролю прагнуть досягти своєї мети за рахунок виконання систематичних виїзних або невиїзних перевірок на підприємства на предмет правильності та законності здійснення податкового обліку, відповідність даних, що наведені у звітності платників податків до реального стану справ підприємств.

Протилежність інтересів платників податків, а саме мінімізація податкових платежів, дає змогу законними способами зменшувати податкове навантаження на підприємство. Наявна протилежність визначених інтересів сторін податкових правовідносин спричиняє конфліктність системи оподаткування, що є характерною ознакою ризиків податкового планування суб'єктів господарювання.

Під фактором податкового ризику розуміють обставини, які сприяють можливості виникнення небажаних для суб'єкта податкових правовідносин наслідків у виді фінансових або інших втрат, пов'язаних з процесом оподаткування [3, с. 84]. Виходячи з того, що забезпечення податкової безпеки підприємства базується на методах фінансової безпеки, то можливо використати з них найбільш ефективні методи зниження податкового ризику [20].

Податкові органи повинні бути поінформовані на початковій стадії про можливі випадки порушення законодавства та відповідно реагувати на них належними діями, в т. ч. передбачати й упереджувати. Для цього і призначений моніторинг податкових ризиків. Впровадження системи роботи по моніторингу податкових ризиків є можливість не тільки здійснювати якісний відбір клієнтів для проведення аудиту, а й мінімізувати безрезультатні перевірки та скоротити витрати робочого часу на проведення податкового аудиту. Саме за допомогою цієї системи працівники державної податкової служби зможуть аналізувати порушення та систематизувати їх, прогнозувати бюджетні витрати.

Численні судові суперечки між податковими органами та великими підприємствами сировинного та високотехнологічного сектора української економіки, на жаль, підтверджують наявність і гостроту проблеми податкових ризиків (рис. 1). В основному судові рішення спрямовуються на визнання/скасування податкових рішень податкових інспекцій, невідповідність нарахування податкових зобов'язань суб'єктами господарювання, наявність податкової заборгованості та ін.

Даний факт може свідчити про неефективне ведення як внутрішнього податкового контролю на самому підприємстві, так і нестабільністю податкового законодавства, наявності фінансової кризи, неможливості розрахуватись за податковими зобов'язаннями суб'єктів господарювання.

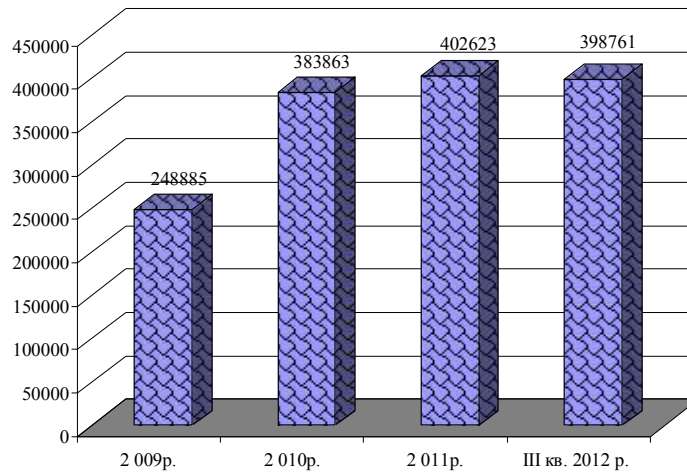

Рис. 1. Динаміка судових рішень щодо порушення податкового законодавства України за 2009–2012 рр.

* Джерело: [складено на основі 7]

Досить поширеною на сьогодні є практика позбавлення платника податку права на бюджетне відшкодування ПДВ з посиланням на той факт, що його контрагенти за ланцюгом поставки займаються діяльністю, спрямованою на штучне створення податкового кредиту (фіктивні підприємства). Зрозуміло, що за таких умов податкові органи можуть пропонувати платнику податку працювати (не працювати) з певними контрагентами. І знову велика відповідальність за надання такої пропозиції покладається на фахівців-податківців. Вона має містити у собі лише дійсно перевірену інформацію щодо діяльності контрагента. Якщо у такій пропозиції буде закладена «корупційна складова», витрати платників податку на закупівлю товарів, робіт чи послуг можуть зрости. Таким чином, постійні зміни, що вносяться та вносятимуться в законодавство про податки і збори, можуть служити фактором ризику як для платників податків, так і для держави.

Управління податковими ризиками сьогодні – один з видів професійної діяльності, що динамічно розвивається. У штаті багатьох західних фірм є особлива посада – менеджер з ризику (ризик-менеджер), до чіх обов'язків входить забезпечення зниження усіх видів ризику. Ризик-менеджер поряд з відповідними фахівцями бере участь у прийнятті ризикованих рішень (наприклад, видача кредиту чи вибір об'єкта інвестування) і шукає способи того, як уникнути небажаних ризиків. Ці дії називаються системою управління ризиками.

Система управління податковими ризиками на підприємстві представлена на рисунку 2.

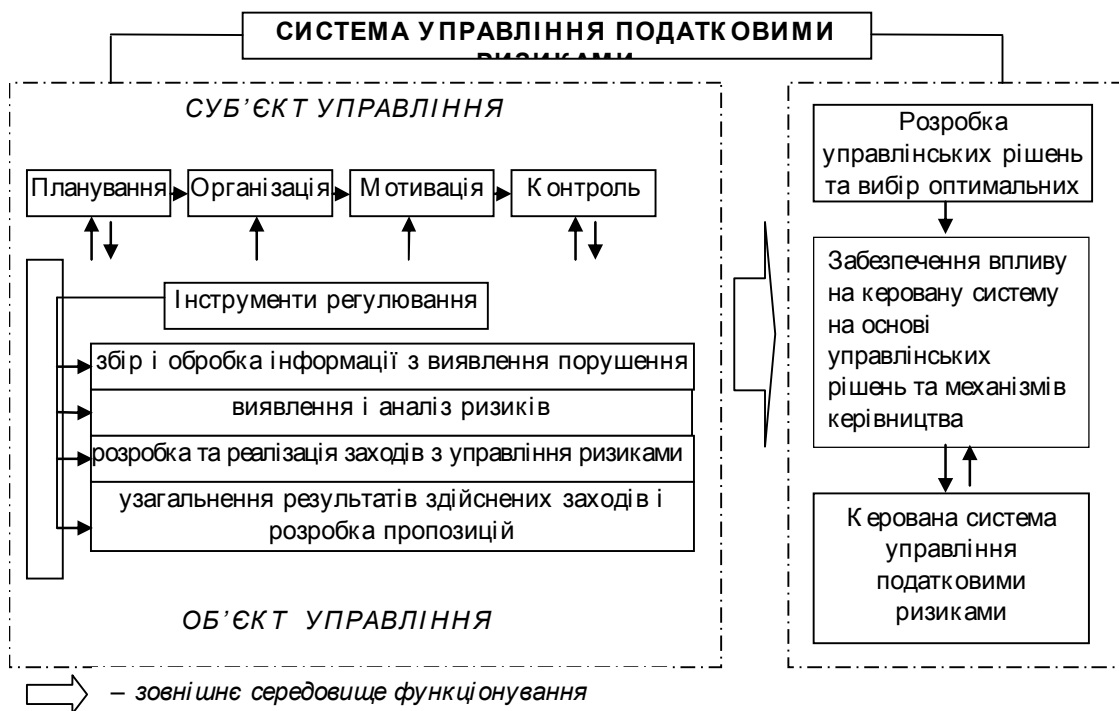

Рис. 2. Система управління податковими ризиками на підприємстві

Для того, щоб оцінити величину можливих втрат від податкового ризику необхідно розглянути існуючі способи аналізу ризиків і обрати ті з них, які можуть бути використані для оцінки податкових ризиків.

При оцінці ризику аналізують дві його складові: вірогідність настання і характер збитку. Вірогідність настання ризику може бути визначена об'єктивним або суб'єктивним методом. Об'єктивний метод визначення вірогідності заснований на обчисленні частоти, з якою відбувається ризикова подія. Суб'єктивний метод визначення вірогідності заснований на використанні різних припущень: думок того, хто оцінює, його особистого досвіду, оцінки експерта і тому подібне. Коли вірогідність визначається суб'єктивно, то різними суб'єктами аналізу може встановлюватися різне її значення для однієї і тієї ж події. Визначення характеру збитку навіть у разі суб'єктивної оцінки має заснований на припущеннях вартісний вираз.

Як суб'єктивні методи аналізу рівня ризиків можливе застосування таких якісних методів, як аналогії, "Due Diligence", "дерева рішень", "Монте-Карло".

У загальному методи впливу на всі види ризиків податкового планування на підприємстві можна подати у вигляді схеми (табл. 2)

Таблиця 2

Методи впливу на ризики податкового планування суб'єктів господарювання

№ з/п	Види методів впливу	Характеристика
1	2	3
1	Прийняття	Здійснення оптимізації податкових платежів відповідно до методів та напрямів податкового планування, або лише за окремим напрямом мінімізації, незважаючи на різні види ризиків, які при цьому можуть виникати
2	Зниження	Розподіл ризиків – створення структур-сателітів, у яких здійснюють оптимізацію та мінімізацію податкових платежів, завдяки чому знижуються ризики
		Створення резервів – резервування коштів для покриття ймовірних збитків заздалегідь
		Здобуття додаткової інформації дасть змогу ефективно мінімізувати й оптимізувати платежі підприємства в бюджети різних рівнів та єдиний соціальний внесок, а також знизити ризики, які при цьому виникають

Закінчення табл. 2

1	2	3
---	---	---

		Передача ризиків третім особам за певну плату – страхування або одержання додаткових гарантій від аудиторських фірм чи консультантів із податкового планування
3	Уникнення	Відмова від запланованих заходів мінімізації податкового навантаження на підприємство через можливість певних видів ризиків

На завершальному рівні управління податковими ризиками суб'єкта господарювання є оцінювання його результатів. На цьому етапі необхідно зібрати й опрацювати інформацію щодо впроваджених на підприємстві схем мінімізації податкових платежів, а також щодо ризиків їхньої реалізації, зокрема й тих, які призвели до негативних наслідків. На основі зібраної та опрацьованої інформації аналізують обставини, що призвели до втрат та збитків. Доцільно також зіставити витрати, які були понесені підприємством для запобігання негативних наслідків ризиків податкового планування, із отриманими вигодами.

Процес правління податковим ризиком, спрямований на досягнення допустимої його величини, повинен базуватися на аналізі ризикоутворюючих факторів і оцінкою окремих видів податкових ризиків, на основі якої доцільно приймати рішення про необхідність розробки заходів щодо їх нейтралізації.

Загальна схема пропонованого методичного підходу представлена на рисунку 3.

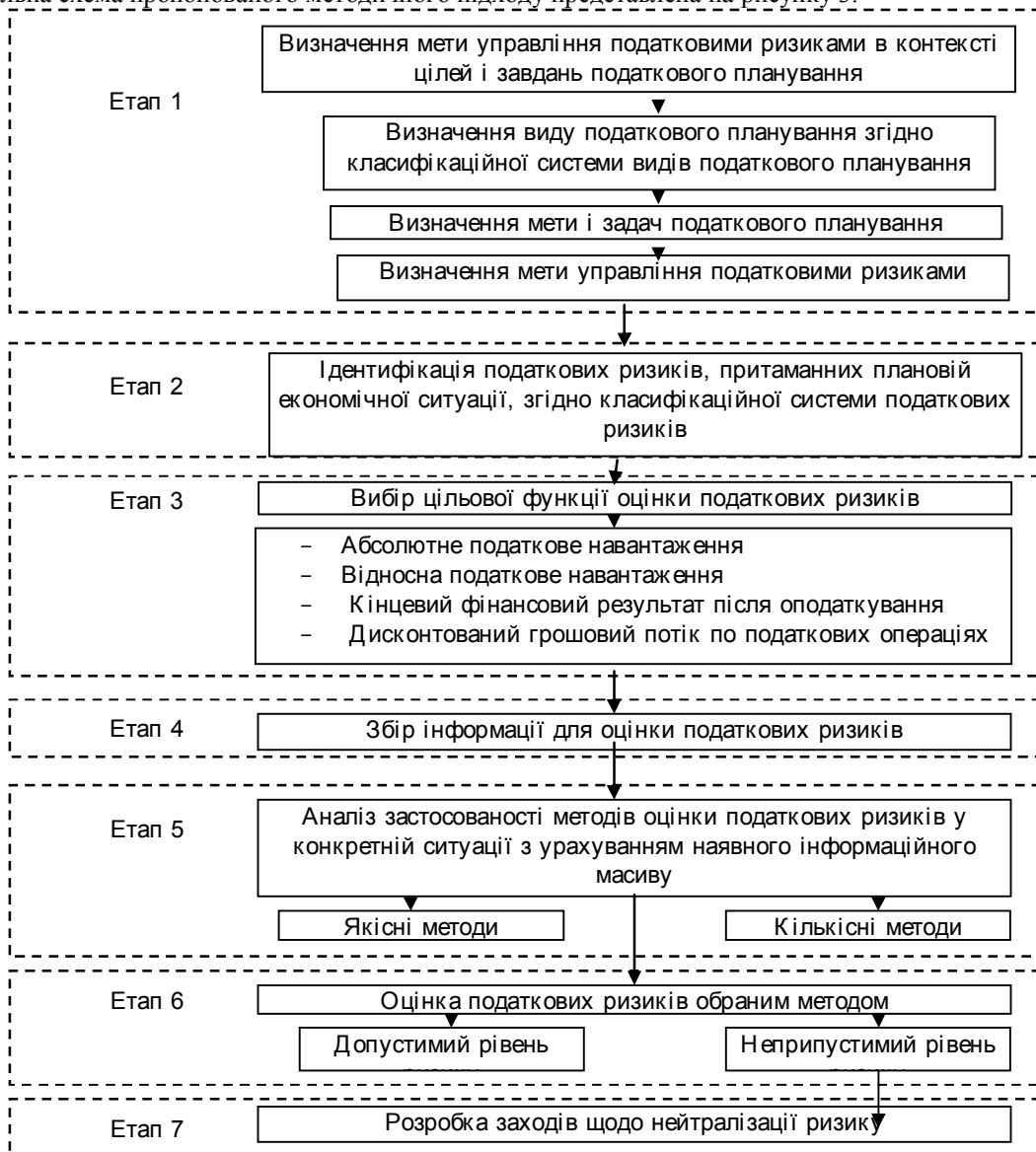

Рис. 3. Етапи методичного підходу до управління податковими ризиками

Суть підходу полягає в тому, що формування оцінки податкових ризиків може базуватися на використанні деяких загальних методів оцінки фінансових ризиків, але повинно носити ситуативний характер. По-перше, перелік оцінюваних податкових ризиків залежить від завдань здійснюваного виду податкового планування, а також цілей управління податковими ризиками, встановлюваних в

конкретній ситуації стосовно або до діяльності підприємства в цілому, або до певної її складової, або навіть до певної трансакції. По-друге, цілі і завдання здійснюваного виду податкового планування в конкретній ситуації визначають також і показник цільової функції, на оптимізацію якого спрямований процес податкового планування та управління податковим ризиком. По-третє, в кожній конкретній ситуації на основі аналізу масиву даних, доступного для використання в якості інформаційного джерела проведення оцінки, вирішується питання про застосовність певних методів оцінки фінансових ризиків в процесі податкового планування.

Таким чином, запропонований методичний підхід дозволяє враховувати цілі і завдання податкового планування, що знаходять відображення у встановленні допустимого рівня податкового ризику, а також передбачає можливість вибору моделей цільових функцій для виміру рівня податкового ризику і методів їх безпосередньої оцінки в залежності від розв'язуваних завдань і вихідного інформаційного масиву.

Питання про розмір прийняттого рівня ризику, відповідного якогось балансу між очікуваною вигодою і загрозою втрат, повинен вирішуватися стосовно індивідуальної ситуації, яка детермінується такими ключовими факторами: завдання податкового планування, здійснюваного в даній ситуації (об'єктивний аспект); індивідуальна схильність менеджерів (власників) до прийняття / неприйняття ризику (суб'єктивний аспект).

За результативні показники (цільових функцій) податкового планування пропонуємо використовувати не тільки традиційний показник величини нарахованих податків, але і такі критерії: чистий прибуток; відносний рівень податкового навантаження; величина дисконтованого грошового потоку. При цьому на основі критичного аналізу теорії і практики розрахунку рівня податкового навантаження аргументами на користь використання моделі визначення рівня податкового навантаження є відносини сукупної величини нарахованих податків (включаючи непрямі, але без урахування податку на доходи фізичних осіб) до доходів (включаючи виручку від реалізації продукції, доходи від операційної діяльності).

Аналіз сучасних методів оцінки фінансових ризиків дозволив виділити наступні методи, які, на нашу думку, можуть бути адаптовані для оцінки ризику в податковому плануванні: експертні оцінки, рейтинговий метод і аналогії, що відносяться до якісних методів оцінки, а також імітаційне моделювання, аналіз чутливості, побудова дерева рішень та визначення точки беззбитковості з урахуванням податкового фактору, що відносяться до кількісних методів.

Для підприємств дуже важливим є оцінка ризику суттєвого викривлення на стадії планування завдання з податкового аудиту. Високі рівні властивого ризику та ризику контролю, як правило, свідчать про наявність ризику суттєвого викривлення податкової звітності, в тому числі внаслідок шахрайства. Ризик може бути оцінений групою із завдання як значний. Значний ризик – це ідентифікований та оцінений групою із завдання ризик суттєвого перекручення податкової звітності, що за судженням членів групи із завдання, потребує їх спеціального розгляду.

У разі отримання високих значень властивого ризику і ризику контролю слід організувати перевірку податкової звітності таким чином, щоб знизити наскільки можливо величину ризику невиявлення викривлень і, тим самим, знизити загальний аудиторський ризик до прийняттого значення. Для цього необхідно збільшити рівень достатності облікових доказів у ході процедур перевірки по суті. При низьких значеннях властивого ризику і ризику контролю група із завдання має право допустити більш високий рівень ризику невиявлення.

Згідно зі значеннями коефіцієнтів чутливості (еластичності) податкового навантаження до зміни певних факторів, найбільш значимим фактором, що викликає сильна зміна податкового навантаження, серед досліджених показників, є рівень змінних витрат, що визначає зміна ПДВ, прийнятого до відшкодування.

Пропоновані методи вимірювання податкових ризиків дозволяють:

1) виділити найбільш значущі ризики для платника податків з метою розробки превентивних заходів щодо їх нейтралізації;

2) отримати кількісну оцінку ризиків по сукупності платників податків;

3) врахувати податковий фактор при обґрунтуванні фінансових планів розвитку господарюючого суб'єкта, зокрема за допомогою оцінки ризику відхилень від плану податкових відрахувань і рівня податкового навантаження, у тому числі під впливом зміни певних економічних чинників;

4) підвищити якість прийнятих рішень в області управління податками, а також ризик-менеджменту на основі аналізу відповідності оцінки податкового ризику допустимому рівню і коректування заходів, що проводяться в рамках податкового планування, при виявленні неприпустимого рівня ризику.

Висновки. Управління ризиками податкового планування суб'єктів господарювання – це сукупність методів, способів, прийомів і заходів економічного й організаційного характерів, спрямованих на дослідження різних видів ризиків податкового планування на підприємстві, та зниження їхніх негативних впливів при несприятливих подіях. Управління ризиками податкового планування суб'єктів господарювання можна вважати частиною ризик-менеджменту підприємства, що здійснюють

послідовним застосуванням загальних функцій менеджменту (планування, організування, мотивування, контролювання і регулювання), із дотриманням основних правил (не можна ризикувати більше, ніж це дають змогу власні засоби (капітал): не слід ризикувати більшим заради меншого: необхідно обдумувати можливі наслідки ризиків) та принципів (максимізації аналізу можливих причин і чинників виникнення ризиків: мінімізації спектру можливих ризиків та ступеня їхнього впливу: адекватності швидкої реакції на зміни: прийняття тільки обгрунтованого ризику).

У сучасних умовах управління податковими ризиками стає особливо значущим, оскільки дозволяє скоротити обсяг податкових донарахувань за результатами перевірок, які можуть стати особливо важкими для компаній, що зазнають проблеми з поточною ліквідністю. У міру посилення міжнародної інтеграції українських компаній і їх виходу на міжнародні ринки капіталу очікують подальшу трансформацію податкових функцій українських компаній. Швидше за все, пріоритетними завданнями для найбільших компаній у найближчі роки стануть системне управління податковими ризиками та підвищення ефективності оподаткування. Однак ті переваги, які дає бізнесу ефективне управління податковими ризиками й зобов'язаннями, роблять це завдання однією з найбільш пріоритетних для українських підприємств в умовах кризи.

Список використаної літератури:

1. Атаманенко І.Б. Оцінка податкових ризиків при ухваленні управлінських рішень / І.Б. Атаманенко // Вісник ЖДТУ. – 2010. – № 3 (53). – С. 16–20.
2. Бечко П.К. Податковий менеджмент : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / П.К. Бечко, Н.В. Лиса. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 288 с.
3. Вітлінський В.В. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія / В.В. Вітлінський. – К. : КНЕУ, 2008. – 480 с.
4. Гранатуров В.М. Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения : учеб. пособ. / В.М. Гранатуров. – М. : Изд-во "Дело и Сервис", 2005. – 112 с.
5. Десятнюк О.М. Управління податковими ризиками – нова парадигма розбудови податкової системи України / О.М. Десятнюк // Вісник НУ “Львівська політехніка”. – 2009. – № 60. – С. 355–361.
6. Доброскок О.В. Податковий контроль та його ефективність : навч. посіб. / О.В. Доброскок. – К. : Алерата, 2012. – 238 с.
7. Єдиний державний реєстр судових рішень України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua>.
8. Єлісєєв А.В. Податкове планування / А.В. Єлісєєв, М.П. Підлужний. – Д. : ВКК “Баланс-клуб”, 2008. – 208 с.
9. Загородній А.Г. Ризики податкового планування суб’єктів господарювання / А.Г. Загородній, Н.І. Федішин // Вісн. Нац. ун-ту “Львів. політехніка”. – 2010. – № 682. – С. 299–305.
10. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – К. : Знання, 2007. – 1072 с.
11. Иванов Ю.Б. Налоговое планирование: принципы, методы, инструментарий : монография / Ю.Б. Иванов, В.В. Карпова, Л.Н. Карпов. – Х. : ИД “ИНЖЭК”, 2006. – 272 с.
12. Лащенко О.Ю. Системний підхід щодо управління податковими ризиками на підприємстві / О.Ю. Лащенко, В.В. Томашевська // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури : зб. наук. пр. – К. : НАУ, 2011. – Вип. 29. – С. 105–111.
13. Матвійчук А.В. Аналіз і управління економічним розвитком : навч. посібник / А.В. Матвійчук – К. : центр навчальної літератури, 2005. – 18 с.
14. Податковий менеджмент : навч. посіб. / Л.О. Омелянович, О.О. Папаїка, В.О. Орлова, та ін. // Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М.Туган-Барановського. – Донецьк, 2008. – 232 с.
15. Подольчак Н.Ю. Оцінювання рівня податкового ризику підприємств / Н.Ю. Подольчак, А.А. Тимейчук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 13. – С. 281–287.
16. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – М. : ИНФРА-М, 2007. – С. 358.
17. Рева Т.М. Податковий менеджмент : навч. посіб. / Т.М. Рева. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 304 с.
18. Скрипник А.В. Економічний ризик та ризик в оподаткуванні : навч. посіб. / А.В. Скрипник. – Ірпінь : Національна академія ДПС України, 2007. – 112 с.
19. Футало Т.В. Податковий менеджмент : навч. посіб. / Т.В. Футало, Р.А. Крамченко, В.М. Сокульський. – Л., 2011. – 300 с.
20. Чернякова Т.М. Урахування факторів ризику в процесі забезпечення податкової безпеки підприємства / Т.М. Чернякова, О.В. Дроздник // Часопис економічних реформ, 2012. – № 2(6). – С.34–37.
21. Чуніхіна Т.С. Податковий менеджмент : курс лекцій / Т.С. Чуніхіна. – Краматорськ, 2012. – 163 с.

22. Шегда А.В. Ризики в підприємстві: оцінювання та управління : навч. посіб. / А.В. Шегда, М.В. Голованенко ; за ред. А.В. Шегди. – К. : Знання, 2008. – 271 с.

23. Щекін Д.М. Налоговые риски и тенденции развития налогового права / Д.М. Щекін ; под ред. С.Г. Пепеляева – М. : Статут, 2007. – С. 8.

ЛЕБЕДЗЕВИЧ Яна Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

– система адміністрування податків.

КУЗМІНСЬКА Тетяна Сергіївна – студентка V курсу Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

– управління податковими ризиками.

Стаття надійшла до редакції 15.05.2013